

Dítě jako oběť manželského konfliktu

PhDr. Mgr. Jeronym Klimeš, Ph.D.

<http://www.klimes.us>

I když občas medii projde zpráva o týrání, zanedbávání či zneužívání dětí (CAN), je to vcelku řídký jev. Bohužel nejčastější zneužití dítěte většinou vůbec nebývá registrováno, a tím je právě zneužití dítěte v rozvodovém boji. Začneme dvěma příklady, abychom zachovali pohlavní neutralitu.

Při předávání dětí v pátek večer si otec nechtěl vzít kočku a morče, nechal je u matky, protože jel s dětmi do zoo.

Večer, když holky spaly, přišla od matky SMS, že kočka je na parkovišti u mužova auta. Ten se šel podívat dolů. Kočka tam nebyla. Ráno okolo 9:30 matka volá dětem, že jim táta ztratil kočičku a morče. Jaruška plakala, že přišla kvůli tátovi o všechna svá zvířátka.

Máma ale v cca 13:30 volala, že kočku našla nějaká paní, a protože kočička byla čipovaná, poznali policajti, komu patří. Jaruška má radost, jak je ta máma hodná...

Oba příklady ukazují, jakým způsobem se běžně zneužívají děti. V prvním případě se z toho nevyvodil žádný závěr a děti jsou stále u matky manipulátorky. U druhého naštěstí byla případová konference a došlo ke změně výchovného prostředí.

Kdyby se jednalo o naše vlastní děti, byli bychom hodně zuřiví. Jak to, že kolizní opatrovníci a soudy, kteří by měli za dítě bojovat jako o vlastní vlastní, mnohdy jen bezmocně krčí rameny? Tím je toto chování fakticky zlegalizováno! Toto přeci není realizování práva na styk s oběma rodiči!

Jaké procento rozvodů je odůvodněných?

V literatuře můžeme najít prevalenci, incidenci psychiatrických poruch. Například poruch osobnosti (psychopatií) je v populaci okolo 6 %, schizofrenií okolo 2 %, mentálně retardovaných též okolo 2 % atd. Skupiny lidí s těmito diagnosami se sice částečně překrývají, ale není od věci předpokládat, že přes 10 % populace chodí na světě s nějakou psychiatrickou diagnosou.

Rozchodů je dnes v ČR okolo 60 %. Když tedy obě čísla porovnáme, můžeme předpokládat, že okolo 10 % rozvodů bude zcela na místě – nejen z psychiatrických důvodů. 50 % rozvodů budou představovat nezvládnuté krize, osobnostní zranění, včetně rozvodů zbytečných a zbrklých. Jenže u těch deseti procent důvodných rozvodů je většinou i nevhodné nutit děti do styku se závadovými rodiči – ať s psychiatrickou diagnosou či bez. Ale zákazů styku je minimum, rozhodně ne 10 %. Tedy běžně nutíme děti do styku s narušenými lidmi a s amorálními jedinci!

Zavadové chování nepředpokládá psychiatrickou diagnosu

Nejen laická, ale i odborná veřejnost sklouzává do úvahy: „Když se někdo chová zavadově, pak nemůže být normální, pak musí mít nějakou psychiatrickou diagnosu.“ To je naprostý, leč běžně žitý nesmysl. Naopak. Vezměme si příklad ze silničních nehod. Většina aut bourá ne kvůli technickému stavu, ale kvůli neopatrné jízdě řidičů. Stejně tak většina párů se nerozpadá kvůli tomu, že by se k sobě nehodili, ale prostě nerespektují „pravidla partnerského provozu“.

Ne každý vrah je anetický psychopat, ne každý zloděj je kleptomán, ne každá prostitutka je nymfomanka, ne každý lhář má syndrom barona Prášila (Münchhausenův syndrom). Všichni víme, že je tomu právě naopak. Většina zlodějů je psychicky zcela zdráva. Proč v rodinném soudnictví očekáváme pravý opak?

Dnešní chování soudů míjí zdravým rozumem, když apriori považují za vhodné ke styku s dětmi toho rodiče, kterému znalec neprokázal psychiatrickou diagnosu. To je, jako bychom osvobodili všechny řidiče, kteří sice zavinili dopravní nehodu, ale auto bylo technicky v pořádku. Proto je třeba počítat s tím, že **naprostá většina rodičů, která mrzačí své děti v porozvodových bojích, je z psychologického a psychiatrického hlediska zcela v pořádku.**

Tito lidé nemají v nepořádku „hardware“ mozku, ale své hodnoty, motivace a volby, tedy „software“. Když mají volit, co je pro ně víc, jestli zájem dítěte, nebo puzení k válčení s bývalým partnerem, tak volí válku. Stejně jako řidič nerozumně riskuje svůj život kvůli požitku z jízdy, ale ani jedno neznamená, že by tito zasluhovali psychiatrickou diagnosu. Chybné rozhodnutí přeci není diagnosa!

Soudci proto nepotřebují mít doloženou psychiatrickou diagnosu v soudně znaleckém posudku, aby mohli rozhodnout o zákazu styku. Stačí, když je v sociálním šetření doloženo, že daný rodič se zavadově chová. Naopak soudy dnes přehlížejí a promíjí rodičům zavadové chování často za hranicemi trestných činů, pokud jim

Mámě volá nešťastný, pláčem zalykající se syn: „Mami, prosím tě přijed', přijed'.“ „Martínku, co se děje...“ „Mami, přijed'...“ klap, spojení vypadlo. Máma sedne do auta. Jede přes město jako blázen, červená nečervená. Přijede k otcovu domu. Vletí do obýváku. Tam na sedačce táta se synem, v ruce stopky a komentují mámin výkon: „17 minut – to je dobrý čas.“

Jak měřit motivaci a motivační hierarchii

Slovo motivace pochází z latinského motus – pohyb. Motivace je to, co dává organismu pohyb, a měří se pomocí překlopení rovnovážného bodu. Například krysa se může dostat k jídlu přes elektricky nabitou podložku. Nyní můžeme poměřovat sílu hladu vůči bolesti z elektrických šoků. Když je hlad malý, krysa se šokům vyhýbá a na jídlo resignuje. Když ale přes bolestivou podložku ke krmítku nakonec přeběhne, tak víme, že v tu chvíli byl hlad silnější než bolest. Rovnováha motivací se překlopila.

Má-li otec dítě v nemocnici na JIP, tak i přes šeredné nemocniční prostředí ho najdeme každý den sedět u syna. Zde vidíme, že touha po dítěti je silnější než nepříjemné prostředí JIP. Prvořadá motivace je být s dítětem.

Naproti tomu i když ten samý muž se může po rozvodu scházet se stejným synem každý den v přítomnosti matky nebo v při asistovaných stycích, odmítá to. Argumentuje: „Je mi to nepříjemné. Uráží mě to.“ ap. Jinými slovy je zřejmé, že v tomto případě má navrch egovztažná motivace (hrdost a nepříjemnost), popř. averze vůči ženě a ne zájem dítěte. Kdyby byly děti na prvním místě, byl by tyto nepříjemnosti života snášel stejně jako v případě JIP. I zde se ale překlopila motivační rovnováha.

Rodič, u kterého jsou zájmy dětí skutečně na prvním místě, vyčerpává všech aktuálních možností, aby mohl se svými dětmi být a nehraje si fanfarónsky na hrdého.

Tuto motivační strukturu by měli i soudní znalci zjišťovat, aby bylo jasné, kde končí vznešené řeči a jak je silná rodičovská motivace. Kdy má přednost práce, milenka ap. Například mnoho mužů odmítá styk s dítětem, protože kdyby expartnerka měla volno, odjela by souložit s novým milencem. I zde je žárlivost silnější motivací než vztah k dětem.

Sledování viny v porozvodových bojích

I když soudy rezignovaly na určování podílu viny na rozvodu, mělo by se určovat, kdo nese vinu za porozvodové boje. Tedy **soudce a OSPODy by měli žádat po soudním znalci, aby nejen sledoval psychiatrické diagnózy, ale především udělal pět diagnostických mediací s rodiči.** Tam vznikají hádky na téma, jaké ponožky má dítě nosit – zda bavlněné nebo polosyntetické, zda má mít toho či onoho zubaře ap. Domluvení otázky, jestli se bude dítě vyzvedávat u táty, u mámy či ve školce, trvá často i hodinu. Na mediacích psycholog nejen pozoruje, jak kdo reaguje, ale dává i rodičům úkoly: „Pane Nováku, už vám po druhé opakují, že při předávání dětí se nemají řešit žádné konfliktní otázky vašeho vztahu a výchovy. Nebudete matce klást otázky týkající se soudu, školky, prázdnin ani víkendů. Od toho jsou tyto mediace, ne čas předání.“ „Paní Nováková, tak ještě jednou. Když předáváte dítě, odpovíte ex-manželovi na pozdrav slovy: 'Ahoj, Zdeňku!'“

Po dobu pěti mediací se jasně ukáže, kdo tyto doporučení plní. Kdo je ochoten se vzdát výtek, ironií. Kdo vyvolává zbytečné konflikty. Podle toho se pak určí druh porozvodové péče. I zde je možno měřit motivaci rodičů. Jestliže otec si nedá říci a každé setkání strká matce před oči kameru a doráží na ni: „Řekni mi, proč jsi proti střídavé výchově!“ Neposlouchá ani OSPOD, ani znalce, pak je na místě nejen nesvolit ke střídavé výchově, ale otci styk s dítětem buď zcela zapovědět, nebo mu podmíněně umožnit jen asistovaný styk. Pravě neochota změnit své chování dokazuje, co je jen rétorika a co je skutečná motivace.

Základní zásady předávání dítěte s překryvem

Předávání dítěte s překryvem je jeden z ideálních nástrojů, jak diagnostikovat ochotu rodičů vzdát se svých egoistických motivací. Funkční rodiny si totiž předávají děti většinou s časovým překryvem, například když rodiče chtějí jít do kina, přijde teta na hlídání hodinu před odchodem rodičů. Proto od rodičů po rozvodu musíme žádat totéž. Když si tedy rozvedení rodiče mají předat dítě, popř. pokud se při běžném předávání objeví jakýkoli konflikt, naplánuje se překryv, který má následující strukturu. Předpokládejme, že otec si přebírá dítě od matky:

- 1) **Společná chůze** – 15 minut – pohled dopředu a fyzický pohyb redukuje počáteční stres
- 2) **Společná aktivita** – 15 minut – například nakupování, uklízení, stavění, řezání dříví, vybírání brambor ap.
- 3) **Aktivita otce, pasivita matky**, ta si třeba povídá s třetí osobou (opět cca 15 minut). Dítě, pokud není vyčerpané, tak se přirozeně váže na aktivního rodiče.
- 4) **Matka oznamuje dítěti, že si musí ještě něco zařídit**, chce po něm, aby zůstalo s tátou, a **čeká, až ji dítě "propustí ze svých služeb"**, tzn. zamává na rozloučenou. Pokud třeba, **předává svou autoritu na otce**: „Hele, Aničko, já teď musím ještě do drogerie a do obchodu. Budeš tu s tátou a já přijdu za dvě hodiny. Tak ho tu ale nezlob. Pa, Aničko, pa, Zdeňku.“
- 5) **Během tohoto předávání se zásadně neřeší konfliktní vztahové otázky** - nevyčítá se a neuronizuje.

Nicméně plká se o neutrálních tématech, ala počasí.

Jako nezájem o potřeby dítěte interpretujeme situace, když rodič není ochoten se přemoci a tento scénář

před dítětem zahrát jednou za čtrnáct dní. Vždyť podnikatelé jsou ochotni hrát mnohem větší komedie kvůli pár tisícům. Jak to, že rodiče mají nekončící řeči, když jde o dítě? To je právě důkazem jejich pokleslé motivační struktury – finanční motivace je silnější než zájem dítěte.

Pokud není jasné, kdo při předávání dělá problémy a mrzačí dítě nevhodnými scénami, pak soud v zájmu ochrany dítěte nařídí, aby si oba rodiče do kapsy zasunuli diktafon. Tak bude mít psycholog či soudní znalec dvě nezávislé nahrávky a může oba rodiče koučovat třeba metodou *video/audio tréninku interakcí*.

Typy porozvodové péče o děti

Problém stávajícího stavu je, že nejsou jasné rozdíly mezi následujícími čtyřmi druhy péče o děti:

a) Zákaz styku s dítětem (odhadem by se mělo týkat do 5 % rozvodů)

Morálně a psychopatologicky narušení jedinci, kteří opakovaně ignorují upozornění úřadů, že jejich chování ohrožuje dítě. Zákaz styku může být jen dočasný – na půl roku, než se trochu zklidní.

b) Asistovaný styk, styk s dohledem (do 10 %)

Morálně a psychopatologicky narušení jedinci, kde je důvodná obava, že by mohli děti svým chováním ohrožovat, nebo je kdysi ohrožovali. *To, že jejich zájem o dítě je opravdový, poznáme z toho, že budou využívat této možnosti a chodit za dítětem stejně, jako by za ním chodili na JIP, a vzdají se sebelítostných narážek před dítětem.* To je třeba právě monitorovat, popř. i nahrávat a je následně koučovat.

c) Výhradní péče jedním a určený či volný styk s druhým rodičem (okolo 80 % všech rozvodů)

Všechny případy, kdy nejsou schopni rodiče spolu komunikovat, kdy předávají dítě jen kontaktně, kdy nejsou s to se sami, ani s mediátorem, domluvit nejen na podstatných otázkách výchovy, ale ani na nepodstatných. Soud by měl v zájmu dítěte omezit rodičovskou autoritu jednoho rodiče (zejména manipulátora) a určit „rozšířenou pravomoc“ rodiče s výhradní péčí. Ten by měl za úkol určovat všechny otázky stylu školka, škola, doktor, kroužky, prázdninové akce ap.

Pokud by se to rodiči s „omezenou pravomocí“, s určeným stykem nelíbilo, měl by se obrátit na OSPOD, který by coby kolizní opatrovník zvážil, zda opravdu se dítěti neděje újma. Pokud by tento rodič byl stále nespokojen, mohl by se obrátit na soud.

Považuji za plýtvání prostředky nás všech, když soudy musejí rozhodovat takové malichernosti, jestli je pro dítě vhodnější školka soukromá nebo státní, jaká má mít rovnátka, zda má mít mobil a po nás psychologích se žádá, abychom na to psali posudky za 30 000,- Kč. To by měl řešit pověřený rodič, ne OSPOD, ne soud.

Rodič s určeným stykem by měl mít právo si rozhodovat o volném čase dítěte ve vymezeném čase styku. Druhý rodič by mu do té doby neměl nic dávat, například kroužky.

Pokud by rodič s výhradní péčí dělal naschvály, je to důvod pro změnu výchovného prostředí, tedy pro prohození rolí. Pokud by rodič s určeným stykem dělal naschvály, je to důvod pro zavedení asistovaného styku, popř. jeho naprostého zákazu.

d) Střídavá péče (symetrická i asymetrická), společná péče, volný styk ap. (do 10 %)

Maximálně 10 % rozvedených rodičů je schopno samo, byť s pomocí mediátora, domluvit se na podstatných otázkách výchovy, a tak dávají nějakou záruku, že se dokáží navodit takovou výchovnou situaci, která není na úkor dítěte. Těm je možno dovolit i střídavou či společnou péči. Každopádně musejí o být rodiče, kdo ukáží soudu a OSPODu, že jsou schopni této péče o dítě. Tíha důkazu leží na nich.

Naopak je absurdní, že dnes máme děti, které se pomočují každý týden v neděli, pondělí a úterý, vždy když přejdou od jednoho rodiče ke druhému a kolizní opatrovníci nereagují a soudy nereagují... Je snad toto ono kýžené realizování práva na styk s oběma rodiči?

Rodiče chodí na OSPOD, když si s druhým rodičem nevědí rady, když chtějí využít úřední moci OSPODu, aby dosáhli svých cílů. Již samotná tato skutečnost ipso facto znamená, že tito rodiče nejsou vhodní pro střídavou či společnou péči. O rodičích vhodných pro střídavou péči by OSPOD neměl pořádně ani vědět.

Zřetelné odlišování těchto čtyř typů péče je zatím nedostižný ideál. Dnes každý rodič zasahuje do výchovy druhého rodiče bez ohledu na to, zda se jedná o výlučnou, střídavou, společnou péči. Střídavá péče stejně jako výhradní může být symetrická i asymetrická. Při střídavé i výhradní péči rodiče mohou ale i nemusí platit stejné nebo různé výživné. Jinými slovy chaos nad chaos.

Jenže pokud nesledujeme procento zapovídání styku, tak to vzhledem k prevalenci psychopatologie a morálně závadného chování znamená, že nutíme děti do styku s zřetelně závadovými jedinci a nemáme nástroje, jak rodiče umravnit a děti ochránit. Právo na styk s dítětem tak postupně získalo význam právo zmrzačit si vlastní dítě a použít ho jako zbraň vůči druhému rodiči a pohříchu fakticky i zlegalizovalo toto chování.

Tím, že systém čtyř typů porozvodové péče není nastaven zákonem, jsou soudci a OSPODy postaveni před nelehký úkol nastavovat hranice závadovým rodičům v každém případě zvlášť, a omezovat jejich

rodičovská práva tak, aby se zabránilo zneužívání dětí v porozvodových bojích. Bohužel je to trnitá cesta, protože to znamená odvahu nejen soudců, ale i pracovníků OSPODů znova o znova jít do kolotoče odvolání, stížností, obvinění z podjatostí...